

PERE DOMINGO I SANJUÁN
(26.5.1896 - 1.8.1979)

Pere Domingo
per Manuel Subirà i Rocamora

És per a mi un goig i un extraordinari honor dirigir-vos la paraula en ocasió d'aquesta reunió del Ple. Primer de tot voldria agrair a la doctora Durfort la confiança que ha dipositat en mi en encomanar-me la presentació de la personalitat del doctor Domingo, en ocasió del centenari del seu naixement. Bona part de la culpa del meu atreviment en acceptar l'encàrrec, la té l'apreciada companya Mercè Centrich, presidenta de l'Associació Catalana de Ciències de l'Alimentació, que amb la seva habilitat directiva de repartir feina, em va traspassar la proposta que se li havia fet a ella mateixa.

Us prego que atorgueu benevolència a la meva exposició, puix estic segur que estarà plena de mancances i d'imprecisions pel poc temps que hi he pogut dedicar i per la dificultat de trobar testimonis que poguessin aportar dades noves respecte de les que foren abundantment publicades en ocasió del traspàs de l'il·lustre home de ciència català, el doctor Pere Domingo i Sanjuán, que ja fa més de seixanta anys era considerat un dels *Prestigios y valores de la Cataluña contemporánea*, llibre publicat, el 1935, per l'editorial Orbis.

El propassat 26 de maig, exactament el dia del cent aniversari del naixement del doctor Domingo, vaig tenir el goig i l'oportunitat de visitar, a Palma, la seva vídua, i segona esposa, Donya Glòria Jaime, que al llarg de dues hores va anar desgranant una sèrie de records i nostàlgies dels prop de quaranta anys al costat del seu marit, especialment de les vivències i vicissituds de l'etapa cubana, la quarta part de la vida activa del doctor Domingo.

Per indicació seva, i amb l'autorització del bon amic doctor Laporte, president de la Reial Acadèmia de Medicina, he pogut tenir accés als lligalls de la documentació escrita que el doctor Domingo va disposar es guardés als arxius de l'Acadèmia, en especial al currículum que, sis mesos abans de la seva mort, ocorreguda l'1 d'agost de 1979, el mateix doctor Domingo va lliurar a l'entitat que presidia.

Aquest currículum, de seixanta-cinc folis, és més aviat una autobiografia, en la qual Domingo, amb una prosa literària fluïda, i demostrant una memòria molt feliç (potser havia confegit un dietari que no coneixem), explica, fil per randa, tota la seva vida fins a l'any 1972. D'aquest currículum, i de les cartes al doctor Sayé en els primers anys de l'exili cubà, us n'oferiré alguns fragments per il·lustrar aspectes de la seva activitat i de la seva personalitat.

Per bé que està escrit en castellà, el transcriuré a la llengua en què, sens dubte, fou pensat.

Jo, el doctor Domingo, el vaig conèixer els anys seixanta quan, tornat de Cuba, s'instal·là de nou a Barcelona i venia algun cop al Laboratori Municipal per trobar-se amb el seu antic col·laborador, el doctor Jaume Sunyer i Pi, que l'havia succeït en la responsabilitat de la secció de sèrums i vacunes, i que fou el meu mestre en l'aprenentatge de les tècniques microbiològiques.

Al Laboratori del parc havia sentit a parlar molt del doctor Domingo, sobretot a les auxiliars o laborantèniques que n'havien rebut el mestratge directe. Els comentaris eren sempre elogiosos i posaven de manifest la gran humanitat i la gentilesa de tracte que tenia el doctor Domingo amb tothom, però d'una manera especial amb el nombrós grup de joves laborants que, en aquells anys trenta, eren un exemple de la promoció femenina cap al treball i l'ocupació especialitzada en tasques científicosanitàries.

* * *

Foren els pares del doctor Domingo el granadí Pedro Domingo Villa, tinent de la Guàrdia Civil, i Dolors Sanjuan Bassedas, filla de Cambrils. Al moment del matrimoni, el 1877, el pare tenia vint-i-un anys, i la mare, dinou.

Escriu Domingo: «Després d'aquesta boda, els fills no es feren esperar, ni tampoc el flagell de la mortalitat infantil. Llavors els nens naixien, es criaven i es morien amb gran facilitat. D'uns quants nascuts vius, Marcel·lí, que ho féu el 1884 fou l'únic que sobrevisqué. Després vingueren més naixements, més morts, Pepita, Joan, [...] engendrats en diversos llocs de la geografia hispana que foren residència dels meus pares; tots nasqueren a Tarragona, a casa dels meus avis materns, on, cercant refugi, acudia la meva mare a donar llum, fins que la Pilar trenca aquesta tradició i neix a Lluçmajor, a Mallorca. Llavors el pare els deixa tots a Tarragona amb la mare i se'n va a Cuba a buscar fortuna i glòria [...] però abans de disparar un sol tret, hi troba la febre groga, que contrau a la Manigua, i el paludisme al mateix hospital. Malalt, torna a la Península un any després, el 1885, i el 1886 neixo jo a Tarragona. Convalescent l'envien a Uldecona i, a l'any següent, neix l'últim plançó de la família, en Frederic, però mor la mare d'una infecció puerperal». «D'aquest matrimoni que dura vint-i-un anys, en nasqueren tretze fills i en moriren set, completant-se, així, la vida miserable d'un tinent de la Guàrdia Civil».

Comença, llavors una etapa encara més difícil en la vida de la família Domingo, en què el pare, per subsistir, ha de fer tota mena d'oficis; els fills grans estudien magisteri i les petites ajuden en les tasques familiars. D'Agramunt passen a Tortosa, on el pare, ascendit a capità, continua vivint amb dificultats, i en Pere va adquirint una sèrie d'habilitats manuals que després li seran de gran utilitat per als seus treballs de recerca.

Els germans grans acaben la carrera de mestre i obren una escola en un graner del poble veí de Roquetes.

«Amb la nostra fidel ajuda», escriu Domingo, «tot ho va fer el pare. S'aconsegueixen llargs terminis per pagar les fustes per fer taules i pupitres...», s'omplen les parets de mapes i làmines de l'editorial Paluzie i allà s'hi imparteix des de pàrvuls fins a la preparació de batxillerat i s'hi donen classes per a adults.

Les inquietuds intel·lectuals de Marcel·lí i del seu germà, feren d'aquella escola un centre de cultura on hi havia llibres de tota mena, que anaven configurant el pensament de tots els germans, en especial de Marcel·lí, amb les seves aficions pedagògiques i polítiques.

En Pere s'hi prepara per al batxillerat i, després d'alguns fracassos, acaba els tres primers cursos com a alumne lliure a l'Institut de Tarragona. El seu pare ascendeix a comandant i ell l'ha de seguir cap a Terol, ingressa a l'Institut i hi acaba el batxillerat amb totes les matrícules d'honor possibles. Allí aprèn, també, dibuix, pintura i música, i toca el llaut en una estudiantina dirigida pel mestre Zamacois.

El 1913 obté el títol de batxiller, al mateix temps que el seu pare la jubilació del cos. Llavors, amb la fidel Magdalena, minyona que els havia cuidat des de la mort de la seva mare, se'n van a viure a Barcelona al carrer de la Unió, 22. «La resta de veïns d'aquella casa», escriu Domingo, «eren distingides

senyoretetes que el fort del seu treball es desenvolupava de nit, per la qual cosa durant el dia eren uns veïns tranquil·líssims».

La llengua familiar: «A casa meva parlàvem en català. Però un català molt particular, puix a la meva família no hi hagué, mai, un puritat del llenguatge. No ho fou la meva mare, la més catalana del grup, traspasada precoçment. No ho fou el meu pare, granadí adaptat al català de Barcelona. No ho fou en Marcel·lí, no sé per què. A casa es sentia un català amb plena influència tortosina, lleidatana, tarragonina, barcelonesa, i fins mallorquina i valenciana. Només hi faltava la influència del finíssim empordà, per integrar un complex dialectal perfecte.»

Sobre l'economia familiar, escriu, Domingo: «A pesar dels ascensos del meu pare, de l'escola d'en Marcel·lí i de les habilitats d'artesia que tots practicàvem, el nostre grup era econòmicament dèbil. Dit en menys paraules, en només dues: molta misèria. En altres dues: dissimulada misèria. En tres: misèria dissimuladament superada.» Això feia que, com en moltes famílies, els vestits passessin d'un germà a l'altre, i el més petit no tenia mai ocasió d'estrenar res. És el que diu Domingo: «En els meus records, mai no vaig estrenar una peça de sastre fins que vaig tenir quinze anys». «Ja a Barcelona i matriculat a la Universitat, el meu pare em digué, amb la seva acostumada solemnitat: “*La Vanguardia* anuncia, avui, ‘trajes para caballero a 50 ptas.’, aquí tens deu duros, és en una sastreria aristocràtica del passeig de Gràcia”. Hi vaig anar i, efectivament, vaig comprar un “trajo” de quadrets blancs i negres, dels que sembla que n'estaven inundats. M'anava a la mida, “No s'ha de tocar res” digué el venedor, si vols pots sortir amb el vestit posat, a prendre el sol pel passeig de Gràcia. A més, et regalarem un barret de palla que farà un conjunt magnífic.» Així ho féu, però al cap de poca estona es sentí cridar: «Ep, tu a la fila!» Era un grup d'asilats que, en filera de tres, passaven a prop, tots amb el mateix vestit que ell acabava d'estrenar. Va córrer fins arribar a casa, on el seu pare el va haver de convèncer que el vestit era bo i que no era cap demèrit que uns altres nois també el portessin.

Una llarga conversa amb el seu pare li fa prendre la decisió de deixar la pintura i la música per dedicar-se a la medicina, i amb aquell vestit nou assisteix a la inauguració del curs universitari 1913-1914, per començar la seva llarga vida científicosanitària.

El primer curs, anomenat «d'ampliació», passa sense pena ni glòria entremig del rebombori sociopolític del començament de la guerra europea; però el segon curs, després de canviar de residència al carrer de Balmes, 130, s'entusiasma amb un professor excepcional, el doctor August Pi i Sunyer, i es rebel·la contra un de francament antiquat, el doctor Eusebi Oliver: deixa d'assistir a les seves lliçons i les prepara a la biblioteca amb Pedro Pons i un altre company.

L'any següent és nomenat alumne intern de tocoginecologia, amb el doctor Nubiola; al seu laboratori inicia els seus treballs i estudis experimentals, sobretot en embriologia. En col·laboració amb el catedràtic, presentà el 1917 a la Societat de Biologia de Barcelona una «Nota sobre les cèl·lules paraluteïniques» que li permeté d'ingressar a la nostra Societat, fidel a la qual presentarà en el futur la major part dels seus treballs escrits en català. L'any següent continua les seves recerques experimentals i guanya tres premis per a estudiants de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques. Participa, així mateix, al Segon Congrés Universitari Català, amb una ponència conjunta amb Alfons Trias Maxenchs: «Drets i deures dels estudiants». Però les limitacions d'un laboratori universitari, a pesar d'haver presentat tres treballs més a la Societat de Biologia, no satisfan els anhels de Domingo, i així que se li acaba el contracte es presenta a Turró, que havia conegut a les reunions de la Societat, i li demana que el deixi treballar, sense sou, al Laboratori Municipal.

Acaba la carrera i simultaneja la tasca al Laboratori amb la pràctica de la medicina, fent substitucions a metges rurals i de la mateixa ciutat; amb això guanya alguns diners i se'n pot anar a Madrid per examinar-se de doctorat el 1920.

Col·laborant amb Duran i Reynals, comença els seus treballs sobre l'anafilàxia, la immunitat i la microbiologia aplicades.

Aquest mateix any es casa amb la Raquel Grau, col·laboradora seva al laboratori d'obstetrícia i, com ell escriu, inicia «una temporada d'abarrotat viure i d'un barroc fer i desfer, amb amalgamades circumstàncies de felicitat i esperances, de sofriment sense esperances i també de vulgaritats humanes que no condueixen a res».

El 1917 la Mancomunitat de Catalunya havia iniciat una acció de recerca sanitària aplicada, desvinculada de la sanitat oficial: els «Serveis d'Estudis Sanitaris de la Mancomunitat». Amb l'assessorament del doctor Gustau Pittaluga, metge italià que, establert a Catalunya, es posà al servei de la nostra estructura política.

Plantejat el greu problema que suposava el condicionament agrícola del delta del Llobregat, per l'augment espectacular dels casos de paludisme que delmava la població d'aquella zona, s'establí un pla d'acció per sanejar-la. El 1921 Domingo és contractat com a tècnic sanitari per treballar a les ordres directes de Pittaluga, cosa que féu fins al 1925, en què ja no hi hagué cap més cas de malària. Fruit d'aquestes campanyes foren diversos treballs publicats en revistes espanyoles, a les de la Mancomunitat i fins a la Societat de Nacions. Són molt il·lustratives les explicacions que, en alguns escrits, dona d'aquella tasca que duagué a terme en circumstàncies crítiques: «El meu treball, en aquella campanya, fou d'una gran angoixa sentimental a causa de la malaltia primer, i la mort després, de la meva esposa Raquel. La meua vida transcorria entre la meua tragèdia íntima i la meua ànsia per aconseguir un progrés d'ordre sanitari. A les cinc del matí sortia de les Planes de Vallvidrera, amb l'esperança que aquella caseta en ple bosc tornaria a la Raquel la salut que la malaltia li anava robant a mans plenes. A les sis ja era al Prat, on amb una bicicleta, un cavall o un Ford, segons l'any de la campanya, podia arribar al lloc de treball i d'estudi. A l'hora de dinar tornava a les Planes o a Barcelona, amb l'angoixant situació de continuar el treball.»

«Solter, casat, vidu, amb una filla de dos anys, pensava i parlava com un home madur.» «Ets un vell de vint-i-sis anys (em digué Turró). Era veritat.» Durant tot aquest temps, però, continuava al Laboratori Municipal, col·laborant estretament amb el mestre Turró, tant en la recerca com en els cursos de bacteriologia que allà s'impartien. S'inicien, al Laboratori Municipal, diversos estudis sobre les brucel·les i el tractament de la melitocòccia, amb la troballa, «transcendental en el seu moment», com diu Alsina i Bofill, de la teràpia oral per mitjà d'una vacuna preparada amb brucel·les cultivades en medi biliar. D'aquests treballs, arriba a publicar-ne més d'una dotzena de comunicacions. Un altre flagell microbiològic que fou objecte dels seus estudis i de moltes temptatives de tractament, més o menys fracassades, era la tuberculosi. El bacil descobert per Koch fou estudiat per Domingo per buscar-ne les característiques i les modificacions que se li podien produir per fer-li perdre la virulència; així enceta la línia potser més productiva en treballs de tota mena. Però la col·laboració amb les idees i experiències de Turró continuava sobretot en les relacionades amb l'anafilàxia.

Domingo havia negligit la formalitat de l'examen final per poder tenir el títol de llicenciat, que se li exigia per ser nomenat professor; l'any 1926, però, s'examina i, amb la qualificació d'excel·lent, pot accedir a la categoria de professor d'higiene.

En aquest mateix any mor Turró, Pere González és nomenat director del Laboratori, i Domingo, subdirector en l'àrea de bacteriologia.

El BCG: «L'any 1923», escriu Domingo, «Mestre Turró em va cridar un dia per dir-me: "Aquí hi ha el doctor Lluís Sayé, que ha portat de l'Institut Pasteur de París un tub amb un cultiu de BCG que li ha donat el mateix Calmette. És la nostra oportunitat per fer les comprovacions corresponents a la vacunació BCG. Llegeix-te els treballs de Calmette i programa el que calgui per a aquesta vacunació, ja

començada a França.» «Ja ho he fet, miri», diu Domingo, i li va mostrar una llibreta plena de notes. «Ja m'ho pensava», digué Turró.

Aquest fou el principi d'una llarga i estreta col·laboració amb l'il·lustre tisiòleg Sayé, que donaria uns fruits extraordinaris en tots els camps, puix que de més a més dels prop de quaranta-cinc treballs publicats, hagué de donar un munt de conferències i escriure molts articles de divulgació destinats a convèncer l'estament mèdic de la bondat d'aquella vacunació.

La preparació de la vacuna BCG fresca s'ha mantingut al Laboratori Municipal de Barcelona fins a l'any 1994, en què els responsables de la sanitat barcelonina decidiren, al meu entendre equivocadament, que ja no calia continuar amb una producció que no era gaire rendible.

Aquesta vacunació va adquirir gran predicament, fins que el 1930 hi hagué el greu incident a Lübeck, que féu qüestionar-ne la innoqüitat. Domingo i Sayé hi van anar per conèixer de prop el problema, i varen comprovar que, per accident, s'havien barrejat bacils virulents amb els vacunals. La pulcritud que Domingo va establir en la manipulació, i els controls que es feien per a l'obtenció de la vacuna (ho conec de primera mà, puix que en vaig ser responsable durant dos anys) varen donar com a resultat que mai, en aquests setanta anys, no es produís cap problema amb la BCG del nostre Laboratori Municipal.

* * *

En la primera meitat de la dècada dels anys trenta, els esdeveniments polítics de casa nostra varen propiciar una florida d'activitats científiques i sanitàries de les quals Domingo no era pas aliè. Cursos de bacteriologia i immunologia al Laboratori del parc, on, en ser nomenat catedràtic de Microbiologia de la Universitat Autònoma de Barcelona, s'hi estableix la corresponent càtedra, i on els alumnes s'hi traslladaven amb autocar per assistir a una classe teòrica de mitja hora, seguida de dues i mitja de pràctiques.

Establerta una planificació sanitària de Catalunya, Domingo participa en una colla de comissions de treball i assumeix càrrecs de responsabilitat, tant a l'Administració catalana com a la mateixa Societat de Biologia, de la que fou president del 1930 al 1932, als congressos de metges i biòlegs de llengua catalana, etc. També va participar en la fundació i mestratge de l'Escola d'Assistència Social, la primera de l'Estat paral·lela a d'altres institucions dedicades a la promoció de la dona. Els cursos de laborantècniques que ell hi donava obriren el camí de moltes joves cap el treball científic. Totes les que, fa quaranta anys, vaig trobar al Laboratori Municipal provenien d'aquelles promocions i eren unes excel·lents mestres en la manipulació microbiològica.

Tota aquesta activitat creativa es veu enterbolida per la mort de la seva filla, que, als catorze anys, no s'havia pogut recuperar d'una paràlisi infantil contreta un any abans.

* * *

És conegut que el doctor Domingo, amb uns companys del Laboratori Municipal, va crear un laboratori farmacèutic privat, el LETI (Laboratori Experimental de Terapèutica Immunògena). Veiem com n'explica les raons: «En aquella època era prudent no pensar en poder viure amb 280 ptes. al mes ni amb les 450 que jo cobrava com a subdirector. Era necessari decidir-se per elegir una de les dues posicions següents: No anar a treballar i presentar-se a final de mes a recollir el sou de fam que ens donaven, o bé tractar de treballar i buscar fora d'aquella casa la forma de guanyar-se la vida a base d'utilitzar les hores lliures. Posar-se a exercir de metge, amb totes les seves imperiositats, era deixar absolutament les tasques

de recerca científica que es feien al Laboratori. Calia definir-se, i ho vaig fer, no pensant exclusivament en mi, sinó també en tots els meus companys impregnats del "morbo investigador".»

Amb el farmacèutic Pouplana creen un laboratori «annex» que més endavant s'instal·la a Hostafrancs, on participen el veterinari Josep Vidal Munné i el doctor Jaume Sunyer i Pi. Més tard s'hi afegeix el seu cosí, Frederic Mayor i Domingo, com a administrador.

«El que m'interessa de fer constar», diu Domingo, «és que ni jo ni ningú del Laboratori Municipal, va percebre mai cap sou a títol d'investigador científic. Que a aquesta investigació hi dedicàvem temps, hores de descans i fins el nostre propi diner, però mai no forem pagats personalment per tot això. Aquesta situació fou la que, en realitat, va obligar a en Francesc Duran i Reynals a expatriar-se als EUA i a mi a crear el LETI, coses que ens permeteren subsistir. Que la glòria o la responsabilitat que pot tenir el Laboratori Municipal de Barcelona pel seu interès en l'ensenyament de la bacteriologia i la immunologia i per la recerca, no es deuen a la gestió feta pel municipi, en el sentit esmentat, sinó per l'interès, l'entusiasme i la bona fe que hi vàrem posar les persones que ho duguérem a terme. Que expatriats alguns de nosaltres, per no voler donar a la força de les armes un valor civil, que no podia tenir, de retorn al nostre país, un cop acabada la baralla dels qui els agradava fer-ne, ningú ens retornà als nostres llocs de treball.»

Etapa cubana: l'any 1936, Domingo havia estat convidat pel delegat de l'Institut Rockefeller a fer una estada d'un any als EUA. A la vista dels esdeveniments sagnants de l'inici de la Guerra Civil, demana autorització al president Companys i, sense dir gairebé res a ningú, s'enrola com a metge de vaixell en el *Manuel Arnús* de la Compañía Transatlántica, que salpava cap a Amèrica. La rocambolesca travessia fins a l'Havana, que durà quaranta dies, és descrita minuciosament en el seu currículum; val la pena conèixer-la, però no tenim temps, ara, de fer-ho.

Arriba a Cuba, com vulgarment es diu, amb una mà al davant i una al darrere, i comença el seu pelegrinatge per trobar feina i acolliment. Porta una carta del doctor Sayé per al doctor Jaime, tisiòleg cubà, el qual el rep amb molta cordialitat i li facilita la relació amb el director del Laboratori Nacional de Cuba, on demana de treballar-hi sense cobrar. Així fou, i començà fent un informe sobre un brot de tifoidea en un barri de l'Havana. El director general de Sanitat el va cridar i li oferí una secció de tifus a l'Institut Finlay per a investigacions sanitàries, amb un sou aproximadament cent vegades el que tenia a Barcelona.

Comença a treballar, i durant quatre anys recorre l'illa d'una banda a l'altra fent informes i publicant més de deu treballs sobre temes d'higiene i bacteriologia aplicades.

Permeteu-me que us llegeixi una divertida i il·lustrativa carta al doctor Sayé sobre aquestes qüestions.

El 1942 se li demana d'organitzar la vacunació amb BCG, i inicia, així, una llarga i fecunda tasca a Cuba i a d'altres països llatinoamericans, donant conferències i cursos, publicant articles de divulgació i científics (més de quaranta) i, sobretot, controlant de prop la campanya massiva de vacunació que s'ha implantat al país.

El nomenen director de l'Institut del BCG a Cuba, professor de microbiologia a l'Escola Sanitària Nacional i, en l'àmbit internacional, expert de la Comissió de la Tuberculosi de l'OMS i membre del Comitè de la BCG de la Unió Internacional contra la tuberculosi.

Es converteix en una autoritat mundial en aquest tema i viatja contínuament per assistir a comissions i congressos de l'especialitat.

Domingo, a Cuba, féu una important aportació a la vacuna BCG, que obvia les dificultats de conservació, d'administració i de rebuig de la població infantil: consisteix en la incorporació dels bacils BCG vacunals a un gelat de bescuit, l'anomenada Glacyvacuna, que tingué un clamorós èxit en les campanyes de vacunació dutes a terme a Cuba; campanyes que varen posar aquell país a primera línia mundial dels

que empraven aquest mètode preventiu, igual que ho era Catalunya els anys trenta en aquest camp, també per les accions i la tenacitat de Domingo, Sayé i els seus col·laboradors.

A Cuba, Domingo reféu la seva vida; el generós acolliment que li oferí la família del cèlebre farmacòleg i tisiòleg Óscar Jaime Elías va canviar la seva actitud, pròpia d'aquell que, com escriu ell mateix, «ho ha perdut tot, pàtria, país, passat històric i ambient social, científic, econòmic, professional, familiar, [...] tot el que significa alguna forma de seguretat. Amb aquest esperit vaig conèixer la Glòria, la dona a qui estimà. Ens vàrem casar de seguida i vaig seguir treballant bojament, rabiosament. Tingueren un fill, Pedro, i tots dos li han procurat una entranyable companyia en la segona meitat de la seva vida.

* * *

Però vint anys després de la nostra maltempsada, a Cuba hi comença una revolució que capgiraria el país i que, per a Domingo i la seva família suposaria un nou trasbals i un nou exili. El 1961 abandona definitivament Cuba i el 1964 recalca de nou a Catalunya.

Aquí continua la seva activitat científica, participant i organitzant trobades i congressos i assumint noves responsabilitats en la vida acadèmica de casa nostra; del 1967 al 1969 torna a ser president de la Societat Catalana de Biologia. És president de l'Institut del 1970 al 1974, vicepresident primer i després president de la Reial Acadèmia de Medicina fins a la seva mort.

En aquests anys es dedica, d'una manera especial, a la tasca de recuperació de les institucions acadèmiques, fent-les presents i actives en la vida ciutadana, donant sempre el consell assenyat i l'orientació més idònia en els conflictes quotidians que s'hi presenten.

Intervé en tots els actes acadèmics, donant les seves fonamentades opinions sobre els temes que s'hi tracten i pronunciant discursos de recepció o resposta als nou membres, que són autèntiques peces de rigor científic, de correcció literària i sempre impregnades d'un extraordinari humanisme.

Viatja sovint a Madrid per relacionar-se amb les autoritats sanitàries i acadèmiques, i es dedica, sobretot, a la redacció i publicació de la seva obra prínceps, la biografia del mestre: *Turró hombre de ciencia mediterráneo*, en la qual inclou fragments de les seves pròpies memòries.

Entre els seus papers hi ha un bon recull de documentació sobre el doctor Finlay, l'investigador que donà nom a l'Institut que ell va dirigir a Cuba, descobridor de la transmissió de la febre groga pel mosquit *Culex*. Domingo tenia previst de publicar un llibre sobre Finlay i les desventures que succeïren al seu descobriment durant més de vint anys. Però no hi va ser a temps.

Per acabar, deixeu-me llegir l'últim paràgraf de la semblança que el doctor Alsina i Bofill, il·lustre membre i expresident d'aquest Institut, llegí en la sessió necrològica dedicada al doctor Pere Domingo.

Queda ben clar que la figura científica de Domingo —investigador sanitari, erudit, assagista— és de primera magnitud. I de la seva personalitat humana, què en diríem? Molts de nosaltres hem compartit amb ell, al voltant de la seva presidència, responsabilitats directives de la Societat Catalana de Biologia. Tots sabem com eren d'acollidors i cordials la seva presència i el seu tracte. Mai no li havíem vist ni un gest ni tan sols una mirada de disgust, ni mai ningú li havia sentit una paraula desplaent. La maledicència i la crítica mai no havien passat per la seva llengua. I els que hem tingut l'honor i el dolor d'assistir-lo en les seves malalties hem pogut admirar la senyorial enteresa amb què s'enfrontà amb la dissort. Els anys li perdonaren la senectud i li conservaren fins al darrer moment la seva extrema lucidesa. I estem segurs que tothom que el tractà per un motiu o un altre, li guardarà sempre respecte i veneració per la seva gran categoria científica i humana, i un cordial, entranyable afecte per la seva bondat que mai no deceia.